

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Володимир Дроб'язко,
*завідувач сектором суміжних прав НДІ
інтелектуальної власності АПРН України, кандидат
філологічних наук*

Авторське право і суміжні права представляють собою досить динамічну юридичну матерію. Останнім часом у ній відбуваються серйозні зрушення. Особливої увагу заслуговує питання правового регулювання авторського права і суміжних прав у Європейському Союзі.

Створення Європейського (на той час Економічного) Співтовариства було передбачено рішенням Римського договору 1957 р. (далі — Договір). Ці положення одержали розвиток у Маастріхтському договорі про утворення Європейського Союзу і в Амстердамському договорі. Останній, будучи об'єднувальним зі створення Європейського Співтовариства (далі — ЄС), діє з 1999 р. Співтовариство — спочатку Європейське Економічне — створювалось як утворення, здатне виконувати функції митного союзу, єдиного ринкового простору з гарантуванням рівних умов конкуренції для всіх його учасників. Проте згодом Співтовариство стало формувати свої завдання ширше — до них віднесено забезпечення наукового і технічного розвитку та процвітання національних культур його членів.

Відповідно до цього зростали і масштаби корекції, якій піддавалися авторське право та суміжні права

держав-членів ЄС з боку загальноєвропейських процесів. Раніше можна було говорити про наслідки доктринального характеру, що полягали у визнанні необхідності обмеженого тлумачення норм національних законодавств про авторське право і суміжні права, як це впливало з актів судової влади зі встановлення змісту ряду положень Римського договору. Комісія Європейського Співтовариства (далі — Комісія), крім того, здійснювала нагляд за дотриманням закріплених у Договорі принципів добросовісної конкуренції стосовно об'єктів авторського права і суміжних прав. Проте в останні десятиліття цей вплив усе частіше набуває нормотворчого характеру. Зокрема, були вжиті певні заходи зі встановлення централізованого контролю за дотриманням авторського права і суміжних прав та гармонізації національних законодавств.

Ключовим для розуміння ролі загальноєвропейського законодавства як джерела національних законів про авторське право і суміжні права держав-членів ЄС є з'ясування положень ст.ст. 28 і 30 ЄС (раніше ст. ст.30 і 36 Договору). Дані положення відобразили прагнення європейського законодавця створити режим

"єдиного ринку", тобто єдиного спільного для європейських країн ринку, в якому були б відсутні внутрішні кордони або інші національні бар'єри, які заважають вільному переміщенню товарів.

Протиріччя, які при цьому виникають, усуваються завдяки передбаченій можливості здійснення досить різних національних закономірностей у галузі авторського і суміжних прав, а негативні наслідки територіальної природи зазначеної категорії прав нівелюються завдяки *принципу вичерпання прав*. Раніше вважалося, що даний принцип полягає лише в дезактивації можливості здійснення суб'єктивного права, яка не зачіпала його існування як такого. Проте в подальшому поняття існування суб'єктивного права було запропоновано конструювати із врахуванням предметної спрямованості останнього, яка вбачалася у функціональній сутності права. Яким би не був доктринальний характер принципу вичерпання, перш за все він є судовим і політичним компромісом, що усуває перешкоди на шляху переміщення об'єктів авторського права і суміжних прав у межах Співтовариства. При цьому, завдяки національному характеру авторського права і суміжних прав за правоволодільцем зберігається можливість обмеження вільної циркуляції їх об'єктів.

Доктрина вичерпання прав полягає у невизнанні за правоволодільцем можливості використання належних йому прав на перепродаж, експорт та імпорт будь-яких товарів, якщо вони правомірно, тобто ним особисто або з його згоди, введені в цивільний обіг на ринку Співтовариства. Зазначена конструкція виходить з того, що винаго-

рода, яку правоволоділець одержує в результаті першого продажу, саме і становить об'єкт його інтересу в даному правовідношенні. Вирішальне значення надається згоді на перший продаж. Принцип вичерпання прав сприяє компактності цінової шкали на одні й ті ж твори в різних державах-членах.

Доктрина вичерпання прав зазначає тільки правомочності, пов'язані з розпорядженням об'єктом авторського права і суміжних прав, тобто його перепродажем, експортом або імпортом. Вона не охоплює права на здавання у прокат, виконання або публічний показ твору, охоронюваного авторським правом, у випадках, коли специфічна, предметна спрямованість такого права дозволяє правоволодільцеві контролювати будь-яке використання його твору, оскільки саме в одержанні винагороди за кожне використання і полягає функціональна суть такого права.

Завдяки застосуванню принципу вичерпання прав вдалося певною мірою ліквідувати розриви в єдиному ринковому просторі, що виникають під дією національних за своїм характером авторських і суміжних прав. Проте ряд проблем так і не знайшов свого вирішення. Адже між національними законодавствами в галузі авторського права і суміжних прав існували суттєві розбіжності. Оскільки дія принципу вичерпання пов'язана зі згодою правоволодільця на введення в цивільний обіг певних творів, то така згода не стосується дії третіх осіб з виготовлення і розповсюдження товару в країні, де таке право не визнається, або строк його дії закінчився. Саме через це Комісія розгорнула роботу з гармонізації авторського права і суміжних прав.

Другим вектором загальноєвропейського впливу на національні авторське право і суміжні права держав-членів становлять *норми про добросовісну конкуренцію*, закріплені у ст. 81 і 82 ЄС (раніше ст.ст. 85 Договору). Наявні в них положення покликані завадити укладенню угод і вчиненню інших дій, спрямованих на обмеження конкуренції, а також недопущення необґрунтованої монополізації ринку.

Доктрина вичерпання прав дозволила усунути ряд перешкод, яких об'єктивно зазнає на собі процес формування єдиного ринку завдяки національному характеру авторських і суміжних прав. Вона не виключала можливості виникнення інших перешкод товарному обігу у випадках, коли обсяги охорони авторського права і суміжних прав у рамках окремих законодавств відрізнялися за строком або змістом. Стало зрозуміло, що задля створення загальноєвропейського ринку необхідно вдатися до гармонізації правових режимів. В кінці 80-х років минулого століття настала черга наступної хвилі гармонізації. На цей раз зусилля Комісії були спрямовані на уніфікацію авторсько-правового законодавства. Необхідність гармонізації зумовлювалась неоднаковими рівнями авторсько-правового захисту різних країн Співтовариства, що у свою чергу розглядалося як фактор, що стримує товарний обіг. Комісія також мала на меті встановити високу планку охорони, достойну авторів творів.

Комісією і Європейським Парламентом було прийнято ряд директив у галузі авторського права і суміжних прав, які були інкорпоровані в національне законодавство держав-членів переважно шляхом внесення

змін до чинних законів. Отже, мала місце законодавча імплементація.

Протягом останніх років європейське законодавство мало значний, до того ж, неухильно зростаючий, вплив на авторське право і суміжні права держав-членів. Європейські директиви досить детально регламентують випадки визнання (а іноді й відмови у визнанні), а також порядок і обсяг охорони прав даної сфери права інтелектуальної власності. Необхідність у гармонізації, як уже відзначалося, зумовлена донині неусуненими перешкодами вільному товарообігу в рамках єдиного ринку, які породжені відмінностями європейських національних законодавств у галузі авторського права і суміжних прав.

Ілюстрацією до вищезазначеного може бути розгляд у 1989 р. справи EMI Electrola GmbH v. Patricia Im — und Export. Конфлікт сторін виник виключно завдяки дисгармонії в національних законодавствах: у Данії і ФРН різним виявився строк охорони на виготовлені звукозаписи. Внаслідок цього записи пісень Кліффа Річарда перестали охоронятися в Данії, продовжуючи залишатися такими в Німеччині. Намагаючись скористатися цим, компанія "Патріція" почала імпортувати звукозапис з території Данії (де він міг вільно вводитися в цивільний обіг) на територію прилеглої країни. Європейський суд справедливості (далі ЄСС) встановив, що, незважаючи на правомірне введення примірників твору в цивільний обіг у Данії, де відповідне авторське право вже не діяло, за німецьким праволодільцем зберігалося право на імпорт твору в Німеччину, де дане право та той момент продовжувало діяти. Своєї згоди на введення за-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

писів у цивільний обіг на території ФРН німецький праволоділець не давав і тому не вичерпав свої права відносно імпорту даного запису. Суд відзначив, що в умовах відсутності відповідної гармонізації в рамках Співтовариства національний законодавець має право самостійно встановлювати межі дії спірного права. Наявність подібних обмежень охоплюється змістом ст. 30 ЄС (раніше ст. 36 Договору) у разі, якщо період захисту не виходить за строки існування самого права.

На час розгляду даної справи Комісія дійшла висновку, що плани усунення перешкод вільному рухові товарів у рамках єдиного ринку повинні включати ряд кроків із гармонізації авторського права.

Першим таким кроком стала публікація Комісією в 1988 р. "зеленої книги" — "Авторське право у вік технологій". Документ становив собою програму гармонізації окремих галузей авторського права, перш за все пов'язаних з новітніми технологіями. Під впливом поширеної в ті роки думки про принципову несумісність авторсько-правових традицій різних європейських країн повномасштабне зближення законодавств у цій сфері було визнано недоцільним.

У розвитку європейських законодавств намітилися певні тенденції, які зумовлюють становлення однієї авторсько-правової політики.

Передусім, в текстах усіх директив витримується *чітка концептуальна відмінність між двома категоріями прав*: "авторськими", віднесеними до творів у тому значенні, в якому цей термін фігурує у Бернській конвенції, і "суміжними". Остання категорія охоплює права виконавців, виробників фоно-

грам, виробників перших фіксацій фільмів і організацій мовлення.

Прослідковується також методика встановлення у тексті директив балансу між двома парадигмами авторського права — *copyright* і *droit d'auteur*. Директиви народжувались як результат різноманітного лобювання і закулісних угод між різними державами та зацікавленими групами. Закономірним підсумком такої діяльності став справжній правовий гібрид, складений з елементів обох концепцій. З одного боку, наприклад, визнається право авторів зданих у прокат (наданих для відкритого доступу) творів на "справедливу винагороду", що в цілому відповідає, хоча і більш широким, положенням французького та німецького права, які закріплюють принцип адекватної винагороди за такий вид використання. З іншого ж, комп'ютерні програми визнаються літературними творами.

Крім того, майнові права на комп'ютерну програму, створену в порядку виконання службових обов'язків, належать роботодавцеві, а не працівнику, який створив програму.

Ще одна особливість процесу гармонізації полягає в її "підвищувальному векторі" — розширенні обсягу охорони.

Свідченням такої тенденції стало рішення збільшити строк дії авторського права, який у більшості країн вичерпувався 50 роками після смерті автора, до 70 років, як то встановлено в німецькому законодавстві, — замість того, щоб поставити питання щодо приведення німецької норми у відповідність із загально-європейським стандартом. Іншим свідченням зміцнення позиції праволодільців виступає тен-

денція мінімізації застережень про вільне використання, які можуть передбачатися в законодавствах держав-членів. Очевидне підтвердження цієї тенденції знаходимо у Директиві про бази даних, яка виключає можливість використання в особистих цілях баз даних в електронній формі, а можливість використання їх для наукових досліджень зводить виключно до некомерційних цілей.

Нарешті можна говорити про *розробку* під час підготовки директив ряду концептуальних рішень, які в майбутньому повинні стати фундаментом європейського авторського права. Так, звертає на себе увагу підхід європейського законодавця до доктрини "оригінальності". Зусилля, спрямовані на гармонізацію цього поняття у директивах про комп'ютерні програми і бази даних, призвели до появи єдиного європейського стандарту: твір вважається охороноздатним тільки тоді, коли він є продуктом власної інтелектуальної праці автора.

На даний час набули чинності:

- Директива 91/250/ЄЕС від 14 травня 1991 р. про правову охорону комп'ютерних програм (з поправками, внесеними Директивою 93/98/ЄЕС від 29 жовтня 1993 р.);
- Директива 92/100/ЄЕС від 19 листопада 1992 р. про право на прокат і право на тимчасове користування і деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності (зі змінами, внесеними Директивою 93/98/ЄЕС від 29 жовтня 1993 р.);
- Директива 93/83/ЄЕС від 27 вересня 1993 р. про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав за засто-

сування їх до супутникового мовлення та кабельної ретрансляції;

- Директива 93/98/ЄЕС від 29 жовтня 1993 р. про гармонізацію строку охорони авторського права і деяких суміжних прав;
- Директива 96/9/ЄС від 11 березня 1996 р. про правову охорону баз даних;
- Директива 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 р. про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві;
- Директива 2001/84/ЄС від 27 вересня 2001 р. про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва.

Першим актом європейської гармонізації авторського права стала *Директива про правову охорону комп'ютерних програм*. Директива повинна була дати відповідь на важливе питання: в рамках якого інституту необхідно охороняти комп'ютерні програми — авторського права, патентного права або правового режиму так званих нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності. Побоюючись, що держави-члени щодо цього можуть мати різні думки, Комісія вважала своїм обов'язком знайти швидке і недвозначне рішення. Після консультацій із зацікавленими сторонами було вирішено, що комп'ютерні програми повинні охоронятися як об'єкт авторського права. Директива, зокрема, вимагає, щоб держави-члени застосували до комп'ютерних програм встановлений у Бернській конвенції правовий режим літературних творів. Для того щоб подібна конструкція не обмежувалась формальним уподібненням, а мала б змісто-

вний характер, Директива встановила однакові критерії охороноздатності. До введення в дію Директиви застосовувався ряд критеріїв, яким комп'ютерні програми повинні були відповідати, щоб вважатися "оригінальними" в тих або інших державах-членах, до того ж, особливо високий ценз був встановлений німецьким законодавством. Стандарт, встановлений Директивою, полягає у визнанні охороноздатності оригінальних комп'ютерних програм, для чого останні повинні розглядатися в якості продукту власної інтелектуальної праці автора.

Розкриває Директива зміст і самої авторської правомочності, яка повинна бути надана в державах-членах правоволодільцям. Артикулюються складові цієї правомочності: за правоволодільцями закріплюється право на відтворення, зокрема тимчасове, передання, збереження, переклад і адаптацію комп'ютерної програми, а також на її розповсюдження та прокат; передбачається відповідальність відносно вторинних порушників авторських прав. Директива також містить вимогу про виділення сфер, вільних від авторсько-правового захисту. Передбачено чотири випадки вільного використання: відтворення комп'ютерної програми законним користувачем; створення резервної копії; вивчення або тестування функцій програми; декомпіляція комп'ютерної програми в досить обмежених випадках. У разі, якщо програма створена під час виконання службових обов'язків, авторське право на таку програму визнається за роботодавцем.

Директива про право на прокат, право на тимчасове користування і деякі суміжні права складається з двох частин, де норми сто-

совно прокату і надання в тимчасове користування містить перша частина, а друга присвячена суміжним правам. З усього корпусу європейського законодавства ця остання частина найбільшою мірою втілює ідею кодифікації авторського права і суміжних прав.

Глава перша цієї Директиви виникла під впливом зростаючої потреби закріплення за правоволодільцями можливості одержання доходу від здавання примірників у прокат. Деякі законодавства передбачали право автора на прокат, інші містили положення про відрахування за надання в тимчасове користування твору. У Директиві зроблена спроба пом'якшити існуючі відносини у підходах до конструювання зазначеної правомочності. Державам-членам приписано надати авторам творів, охоронюваним відповідно до Бернської конвенції, а також виконавцям, виробникам фонограм і продюсерам фільмів право на здавання у прокат та надання в тимчасове користування примірників (стосовно виконавців — записів) своїх творів (виконань). Між тим держави-члени одержали певну самостійність регулювання даних відносин, зокрема щодо встановлення випадків вільного використання. Важливим у цьому розумінні застереженням є можливість не визнавати авторське право на надання в тимчасове користування примірника твору (запису виконання) у разі, коли автор або виконавець одержує ту або іншу винагороду від такого використання. Держави-члени також одержали право звільняти певні організації від виплати винагороди за надання в тимчасове користування.

Окремі положення глави I розкривають природу зазначеної правомочності. Директива визнає необ-

хідність закріплення за авторами і виконавцями можливості одержання адекватного доходу як передумову здійснення подальшої творчої діяльності. Наслідком цього став припис про закріплення невідчужуваного права на справедливу винагороду за здавання у прокат примірників фільмів і фонограм. Було вирішено, що визначення того, кого саме необхідно вважати автором аудіовізуального або кінематографічного твору, стане предметом подальших домовленостей. При цьому Директива вимагає від державчленів визнання головного режисера одним з авторів такого твору.

Глава II містить положення про закріплення в національних законодавствах різних прав відносно виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення. Так, виконавцям повинно бути надане виключне право дозволяти або забороняти запис, передачу в ефір, а також доведення до загального відома своїх незаписаних виконань. За ними також закріплена можливість контролю прямого або опосередкованого відтворення і розповсюдження записів їх виконань. Підтверджено право виконавця на одержання відповідної частки винагороди за передачу в ефір або публічне виконання фонограми, на якій записано його виконання.

У свою чергу, виробники фонограм наділені правом дозволяти чи забороняти пряме або опосередковане відтворення своєї фонограми і правом на одержання адекватної винагороди за публічне виконання та передачу в ефір своїх виконань.

Організаціям ефірного мовлення повинно бути надане аналогічне право дозволяти або забороняти фіксації своїх незаписаних передач;

пряме або опосередковане відтворення чи розповсюдження фіксацій передач, а також повторну передачу в ефір або доведення її до загального відома.

Аналогічні права закріплені й за виробниками першої фіксації фільмів. Останні, як об'єкт суміжних прав, наділяються європейським законодавством особливим правооб'єктним режимом, не тотожним правооб'єктному статусу аудіовізуальних і кінематографічних творів: фіксація фільму представляє собою будь-який запис рухомого зображення. Так, запис футбольного матчу є першою фіксацією фільму, хоча б вона і не могла розглядатися як аудіовізуальний або кінематографічний твір. Виробники таких фіксацій наділені виключним правом дозволяти або забороняти відтворення або розповсюдження своїх фільмів.

Третя, рахуючи за часом прийняття, *Директива про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав за застосування їх до супутникового мовлення та кабельної ретрансляції* покликана відповісти на злободенні питання технологічного прогресу.

Найбільш значним внеском Директиви у формування нового режиму супутникового мовлення є наявне в ній визначення поняття місця сповіщення для загального відома. Раніше центральне питання — чи слід вважати місцем супутникового мовлення країну, в якій ведеться мовлення, — набувало зовсім неоднозначного вирішення в національних законодавствах. Так, "місцем мовлення" визнавалась і країна трансляції супутникового сигналу, і місцеположення самого супутника, і країна, на території якої сигнал мо-

же прийматися (так званий принцип "залишеного сліду"). Прагнення знайти простіше рішення призвело до закріплення в Директиві правила, згідно з яким територією мовлення повинно визнаватися місце первинного введення супутникового сигналу. Такий підхід вважається єдино розумним у зв'язку з тим, що дозвіл на мовлення різних творів, використовуваних у передачі супутникового мовлення, у будь-якому разі необхідно запитувати в праволодильців, які знаходяться на території введення супутникового сигналу.

Директива зачіпає питання ретрансляції передачі ефірного мовлення по кабелю, а також передбачає зобов'язання держав-членів із закріплення за володільцями авторських і суміжних прав можливості контролювати ретрансляцію передачі по кабельних мережах. Згідно з Директивою права відносно кабельної ретрансляції передач ефірного мовлення здійснюються організацією управління правами на колективній основі, крім випадків, коли ці права належать організації кабельного мовлення.

Поява *Директиви про гармонізацію строку охорони авторського права і деяких суміжних прав* має безпосереднє відношення до згаданого вище рішення ЄСС у справі компанії "Патриція". Стало очевидним, що різна тривалість строку авторського права у країнах ЄС може завадити планам завершення формування єдиного ринку. До прийняття Директиви авторське право у більшості країн Співтовариства діяло протягом усього життя і 50 років після його смерті. В ряді країн останній строк становив 60, а у Німеччині — 70 років. Слідуючи

підвищеній стратегії гармонізації, Директива встановила вимогу про імплементацію національними законодавствами до 1 липня 1995 р. єдиного європейського строку тривалості авторського права відносно всіх творів. Права володільців усіх суміжних прав охороняються 50 років після смерті автора. Директива конструє нову категорію правомочностей, об'єднаних під назвою "право на публікацію", відносно раніше неопублікованих творів, строк дії на які закінчився до того, коли було здійснене їх опублікування.

Директива про правову охорону баз даних становить собою спробу гармонізації авторсько-правового режиму баз даних. Крім того, вона містить положення про закріплення правомочності особливого виду (*sui generis*) відносно неоригінальних баз даних. Прийняття Директиви диктувалось необхідністю забезпечити стійкість і рівномірний розподіл інвестицій у виробництво та експлуатацію електронних баз даних на всьому просторі Співтовариства. Широке застосування цифрових технологій, що підвищило потенціал баз даних, виявило недосконалість ряду національних законодавств стосовно питання, який твір вважати оригінальним. У результаті в ряді країн бази даних опинились за межами охорони, надаваної засобами авторського права, що ставило під загрозу ідею створення єдиного ринкового простору в рамках Співтовариства. Вибраний Директивою спосіб вирішення цієї проблеми полягає в тому, що об'єктом авторсько-правової охорони визнаються лише *деякі* бази даних. При цьому перед державами-членами також посталала вимога введення правового режиму *sui generis* для охорони інших

баз даних (незалежно від того, наскільки пересічним міг би вважатися процес укладання матеріалу). Отже, конструюється "двоюрисна система", де авторське право захищає лише підбір і розташування матеріалу, а право на бази даних — сукупність і версифікацію тотожності самих матеріалів.

Авторське право, згідно з Директивою, повинно охороняти тільки "оригінальні" бази даних. При цьому "оригінальною" база даних визнається лише за умови, що за відбором і розташуванням свого змісту така база даних становить результат інтелектуальної праці автора.

Держави-члени повинні надати володільцеві авторського права на базу даних виключне право на її відтворення, переклад, адаптацію, упорядкування, зміну і доведення до загального відома. А також вони повинні надати легальну можливість здійснення законним користувачем бази даних дій, необхідних для забезпечення доступу до бази даних та її нормального використання. Директива містить обмежений перелік випадків вільного використання, які держави-члени можуть на свій вибір закріплювати у своєму законодавстві.

Директива також передбачає закріплення в національних законодавствах нової правомочності *sui generis*. Дана правомочність виникає у творця бази даних, який зробив значний внесок у процес накопичення, перевірки або подання змісту бази даних. Творець бази даних володіє правом протидіяти вилученню або повторному використанню всієї бази даних чи її суттєвих складових. Держави-члени можуть обмежувати право на базу даних, передбачивши вичерпний перелік вилу-

чень, пов'язаних з використанням в особистих цілях неелектронних баз даних, використанням як ілюстрацій з освітньою та дослідницькою метою некомерційного характеру в правоохоронній діяльності, а також для здійснення правосуддя і державного управління. Строк дії зазначеної правомочності становить 15 років від моменту упорядкування бази даних або її опублікування, до того ж нові значні інвестиції у вже існуючу базу даних можуть призвести до відновлення даної правомочності.

Відчувши розкиданість і різноспрямованість своїх зусиль, Комісія ще 27 липня 1995 р. випустила "зелену книгу" — "Про авторське право і суміжні права в інформаційному суспільстві". Констатувавши позитивні зрушення в бік важливості товарів і послуг з високою інтелектуальною складовою, її автори відзначили підвищену вразливість сучасного інформаційного суспільства від різночитань і недосконалої законодавства в цій галузі. Були поставлені такі завдання:

- усувати юридичні перешкоди і розходження в національному законодавстві з авторського права і суміжних прав, які заважають функціонуванню єдиного ринку;
- підвищувати рівень конкурентоздатності Співтовариства завдяки високому рівню авторсько-правової охорони продуктів і послуг;
- не допускати, щоб інтелектуальна власність, яка виникла у середині Співтовариства в результаті творчих зусиль і суттєвих інвестицій, була присвоєна третіми особами, які знаходяться за межами Співтовариства;
- нівелювати стримуючий вплив

авторського права і суміжних прав на конкуренцію в таких галузях, як охорона промислових зразків і комп'ютерних програм.

"Зелена книга" виходила з необхідності підпорядкування законодавства ЄС у галузі авторського права і суміжних прав завданням, які мало вирішити Співтовариство.

Майже через шість років з'явилася *Директива про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав у інформаційному суспільстві*, яка значною мірою є актом імплементації в європейське законодавство Договору ВОІВ про авторське право і Договору ВОІВ про виконання і фонограми. Зокрема, в ній закріплені право доведення до загального відома і можливість контролювати засоби технічного нагляду, а також інформацію про управління правами. Проте значення Директиви цим не обмежується. В ній врегульовані відносини, що виникають у зв'язку зі зростаючим впливом цифрових технологій на сферу дії авторського права і суміжних прав. Так, пропонується звузити коло обмежень і вилучень у цій сфері, які можуть встановлюватися національними режимами. Багато випадків вільного використання нині передбачатимуться лише за обов'язкової умови виплати справедливої винагороди праволодільцям.

Директива про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва передбачає досягнення справедливості щодо художників, які мають менше, способів реалізації власних майнових прав, ніж, наприклад, композитори чи літератори. Право слідування є одним з нечисленних у законодавстві ЄС винятків щодо права автора на

отримання справедливої винагороди за такий вид використання твору, на який майнове право автора не поширюється. Мається на увазі перепродаж твору після здійснення автором його відчуження. Право слідування передбачає виплату роялті автору або спадкоємцям автора після його смерті. Право автора на отримання зазначеної винагороди не може бути предметом відмови. Комісія дійшла висновку, що відсутність гармонізації законодавств з цього питання може негативно позначитися на функціонуванні у Співтоваристві ринку мистецтва. Директивою запропоновано введення однакового правового режиму в цій сфері.

Отже, зусилля ЄС зі зближення національного законодавства в галузі авторського права і суміжних прав не тільки стали ще одним кроком на шляху до створення єдиного ринку, а й забезпечили захист авторських та суміжних прав, який, як і раніше, базується на Бернській конвенції, але надає правову охорону літературним і художнім творам, об'єктам суміжних прав більш високого рівня.

Директиви ЄС у галузі авторського права і суміжних прав можна згрупувати таким чином:

Усунення розходжень у строках охорони та змісті авторських і суміжних прав:

- Директива 91/250/ЄЕС про правову охорону комп'ютерних програм;
- Директива 93/98/ЄЕС про гармонізацію строку охорони авторського права і деяких суміжних прав;
- Директива 92/100/ЄЕС про право на прокат, право на тимчасове користування і деякі суміжні

права у сфері інтелектуальної власності;

- Директива 96/9/ЄС про правову охорону баз даних;
- Директива 2001/84/ЄС про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва.

Нормотворчість Співтовариства у сфері комунікаційних та інформаційних технологій:

- Директива 93/83/ЄЕС про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав за застосування їх до супутникового мовлення та кабельної ретрансляції;
- Директива 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві.

Зазначені директиви представляють собою нормативний кістяк європейського законодавства про авторське право і суміжні права. Функціонування права у конфліктних або спірних ситуаціях може бути запозичено з рішень Європейського суду справедливості, який структу-

рує живе право в умовах конфлікту визнаваних законом інтересів з принципами побудови Співтовариства.

Одна з особливостей європейського законодавства про авторське право і суміжні права полягає в різнобічності процесу зближення національних систем правового регулювання. За введення нових строків і додаткових умов правової охорони та розпорядження правами фіксується строк, протягом якого продовжують діяти національні регулятори і норми двосторонніх відносин. Так, у сфері цивільного обігу виключних майнових прав на використання творів і об'єктів суміжних прав фактично формується та динамічно розвивається правове регулювання авторського права і суміжних прав у Європейському Союзі. ◆

Список використаних джерел:

1. Бентли Л., Шерман Б. *Право інтелектуальної власності: Авторське право* / Пер. с англ. — СПб.: Изд-во "Юридический центр Пресс", 2004. — 535 с.
2. *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України* / За редакцією Ю.М. Капіци: кол. авторів: Ю.М. Капіца, С.К. Ступак, В.П. Воробйов та ін. — К.: Видавничий Дім "Слово", 2006. — 1104 с.
3. *Право Європейського Союзу: Учебник.* — М.: Юрист, 2003.
4. Эдельман В. Мысли об авторском праве и путях его развития в странах Европейского сообщества // *Бюллетень по авторскому праву.* — 1994. — № 3.
5. Энтин В. Авторское право и смежные права в европейском праве / В. Энтин // *Интеллектуальная собственность.* — 2004. — № 9. — С. 40-48.